

В. Ф. Пузирний

ПОНЯТТЯ СЛУЖБОВОГО ВІДРЯДЖЕННЯ ТА ЙОГО ОЗНАКИ

Постановка проблеми. Об'єктивною необхідністю сучасної практики господарювання в Україні є службові відрядження. Вони знаходять широке й постійне застосування на численних підприємствах, в установах і в організаціях, оскільки мають велике значення для успішного розв'язання багатьох питань господарсько-фінансової діяльності та забезпечення ефективної конкуренції в сучасних умовах ринкової економіки. Крім того, як правильно зазначають деякі автори, розвиток євроінтеграційних процесів в Україні сприяв зростанню кількості поїздок за кордон у службових справах [1, с. 71]. Отже, для ефективного функціонування підприємств роботодавці можуть відряджати своїх працівників у поїздки до інших населених пунктів країни, а подекуди – і за кордон, для ведення переговорів, укладання угод, придбання товарів тощо [2, с. 18].

Службове відрядження дає можливість задовольнити потреби роботодавців, які можуть бути зацікавлені й у збереженні трудових відносин із працівником, і в направленні його для виконання робіт на інше підприємство одночасно [3, с. 86]. Отже, в сучасних умовах відрядження стали невіддільним складником роботи кожного підприємства й практично кожного працівника [4].

У разі виникнення необхідності у відрядження може бути направлений будь-який працівник незалежно від форми власності підприємства, на якому він працює. Відмова від поїздки у відрядження без поважних причин може бути визнано порушенням трудової дисципліни й на працівника може бути накладено дисциплінарне стягнення. Це не стосується випадків, коли працівники можуть направлятись у відрядження лише за їхньою згодою.

Ми погоджуємось із думкою О.П. Рудницької про те, що важливе місце у здійсненні трудових правовідносин посідає правова конструкція відряджень. Актуальність дослідження проблем направлення працівників у відрядження пов'язано з тим, що врегулювання цього питання в чинному законодавстві залишається недосконалим, окремі норми про відрядження містяться в різних нормативно-правових актах. Крім того, вимагає вдосконалення поняття відрядження та ознаки, що характеризують це правове явище [5, с. 44–45].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема правового регулювання службових відряджень є нині надзвичайно актуальною. Окремі питання службових відряджень були предметом наукових досліджень таких учених, як А.М. Биков, Л.Ю. Бугров, О.Ю. Бусол, Н.Л. Гресь, О.А. Євдокимов, А.В. Зобова, К.К. Недоступ, О.П. Рудницька, О.Є. Сонін, А.І. Ставцева, Н.В. Сусліна, О.С. Хохряковата та інші. Однак, незважаючи на широкий спектр досліджень, присвячених різним аспектам службових відряджень, багато питань залишаються малодослідженими. Це стосується і питання щодо поняття службового відрядження та визначення його ознак.

Метою статті є дослідження поняття та правової природи службового відрядження, а також визначення його ознак.

Виклад основного матеріалу. Енциклопедична література визначає відрядження як поїздку, пов'язану зі службовим дорученням [6].

Поняття службового відрядження міститься також в юридичній літературі. Зокрема, А.І. Ставцева та О.С. Хохрякова під службовим відрядженням розуміють «виконання працівником за розпорядженням адміністрації трудової функції на іншому підприємстві в інтересах свого підприємства» [7, с. 70].

А.М. Биков «відрядженням у широкому сенсі називає поїздку працівника за розпорядженням або з відома адміністрації об'єднання підприємства, установи, організації для виконання службового або іншого доручення, зазвичай пов'язаного з державними, громадськими та іншими обов'язками поза місцем постійної роботи» [8, с. 4].

Л.Ю. Бугров зауважив, що «для службового відрядження характерне виконання завдання, пов'язаного зі службою, тобто в інтересах підприємства, з яким відряджена особа перебуває в трудових правовідносинах» [9, с. 15].

Н.У. Сусліна у своїй дисертації формулює узагальнене поняття відрядження, під яким розуміє «поїздку однієї особи за розпорядженням іншої особи (або уповноваженого органу) для виконання певної роботи, завдання, доручення з відшкодуванням витрат, пов'язаних із цією поїздкою» [10, с. 65].

О.П. Рудницька зазначає, що в деяких випадках, зумовлених виробничою або організаційною необхідністю, працівники вимушені виконувати свої трудові обов'язки поза місцем постійної роботи, зокрема за межами населеного пункту, в якому розташоване підприємство, де вони постійно працюють. Поїздки, що мають тимчасовий характер і пов'язані з обов'язком виконувати окремі доручення роботодавця в іншій місцевості, прийнято називати відрядженнями [5, с. 45].

На думку О.А. Євдокімова, службове відрядження – це виконання працівником за розпорядженням роботодавця своєї трудової функції протягом певного терміну поза місцем постійної роботи, в іншій місцевості з наданням гарантій і компенсацій [11, с. 132].

Що стосується офіційного визначення поняття «службове відрядження», то воно наведено в Інструкції про службові відрядження в межах України та за кордон, яка затверджена Наказом Міністерства фінансів України від 13 березня 1998 р. № 59 (у редакції від 17 березня 2011 р. № 362) [12] (далі – Інструкція). Наприклад, у п. 1 Інструкції зазначено, що службовим відрядженням вважається поїздка працівника за розпорядженням керівника органу державної влади (поїздка державного служ-

бовця – за розпорядженням керівника державної служби), підприємства, установи та організації, що повністю або частково утримується (фінансується) за бюджетні кошти (далі – підприємство), на певний строк до іншого населеного пункту для виконання службового доручення поза місцем його постійної роботи (за наявності документів, що підтверджують зв'язок службового відрядження з основною діяльністю підприємства).

Аналіз цього визначення дає змогу виділити такі ознаки службового відрядження: 1) виконання службового завдання поза місцем постійної роботи й постійного проживання, зокрема й за межами України; 2) виконання службового завдання працівником, який перебуває у трудових відносинах із роботодавцем; 3) наявність службового доручення для працівника, якого відряджають відповідно до його трудової функції; 4) встановлення чіткого терміну відрядження; 5) застосування для працівника гарантій і (або) компенсацій, пов'язаних із поїздкою.

Водночас Н.В. Сусліна виділяє такі ознаки службового відрядження: 1) розпорядження роботодавця; 2) суб'єкт відрядження; 3) термін відрядження; 4) місце відрядження; 5) службове доручення [13].

А.М. Биков визначає такі ознаки, що характеризують службові відрядження: відряджений працівник направляється для виконання службового тимчасового завдання переважно за своєю трудовою функцією; виїзд у службове відрядження є обов'язком працівника; працівника, якого направлено у відрядження, не включають в особовий склад підприємства місця відрядження, оскільки він виконує службове завдання, отримане від керівника за своїм основним місцем роботи; на час відрядження за працівником зберігається постійно заміщена посада (виконувана робота) згідно з трудовим договором; заробітна плата нараховується зазвичай за місцем постійної роботи; працівник, якого направили у відрядження, працює і користується днями відпочинку щодо режиму того підприємства, на яке він відряджений [8, с. 5–6].

О.П. Рудницька, підтримуючи позицію А.М. Бикова, зауважує, що доцільно додати ще такі дві ознаки: 1) поїздка в інший населений пункт, де розташоване робоче місце працівника, направлено у відрядження; 2) за працівником, направленим у відрядження, за час проїзду до місця відрядження і назад зберігається його середній заробіток [14, с. 175].

У разі, коли філії, дільниці та інші підрозділи підприємства розташовані в іншій місцевості, місцем постійної роботи вважається той підрозділ, робота в якому зумовлена трудовим договором (контрактом). Службові поїздки працівників, постійна робота яких проходить у дорозі або має роз'їзний (пересувний) характер, не вважаються відрядженнями, якщо інше не передбачено законодавством, колективним договором, трудовим договором (контрактом) між працівником і власником (або уповноваженою ним особою/керівником) (п. 2 Інструкції). Відповідно до листа Міністерства фінансів України від 20 травня 2013 р. № 31-07230-16-27/15177 [15] направлення працівника на навчання, зокрема на семінар, також не є службовим відрядженням.

Треба зазначити, що положення Інструкції поширюються тільки на органи державної влади, підприємства, установи й організації, що повністю або частково утримуються за бюджетні кошти. Щодо інших підприємств та

організацій, то, як зазначено в листах Державної податкової адміністрації України від 7 вересня 2011 р. № 10077/5/15-1216 [16] та від 31 березня 2012 р. № 5742/6/15-1415 [17], Інструкція № 59 має лише роз'яснювальний характер і може використовуватися як допоміжний (довідковий) документ.

Проте в будь-якому разі службове відрядження належить до трудових обов'язків працівників, і відмова від нього без поважних причин вважається порушенням трудової дисципліни. Це не стосується випадків, коли працівники можуть направлятися у відрядження лише за їхньою згодою.

Аналіз трудового законодавства зарубіжних країн, зокрема наших найближчих сусідів (Росії, Білорусі та Молдови), свідчить про те, що всі вони поняття службового відрядження закріпили в кодифікованих нормативно-правових актах. Зокрема, відповідно до ст. 166 Трудового кодексу Російської Федерації [18], службовим відрядженням є поїздка працівника за розпорядженням роботодавця на певний термін для виконання службового доручення поза місцем постійної роботи. Ст. 91 Трудового кодексу Республіки Білорусь [19] службовим відрядженням визначає поїздку працівника за розпорядженням роботодавця на певний термін в інше місце для виконання службового завдання поза місцем його постійної роботи. Поняття службових відряджень регулюється також і ст. 171 Трудового кодексу Республіки Молдова [20], відповідно до якої службовими відрядженнями визнаються поїздки працівників згідно з наказами (розпорядженнями, постановами) роботодавців на певні терміни для виконання службових доручень поза постійним місцем роботи.

Висновки. Враховуючи вищевикладене, доходимо висновку, що під поняттям службового відрядження слід розуміти поїздку працівника за наказом чи розпорядженням власника або уповноваженого ним органу підприємства, установи чи організації на певний строк до іншого населеного пункту для виконання службового доручення поза місцем його постійної роботи. Таке визначення пропонуємо закріпити в Кодексі законів про працю України. Ознаками службового відрядження вважаємо такі: 1) виконання службового завдання поза місцем постійної роботи й місця постійного проживання, зокрема й за межами України; 2) виконання службового завдання працівником, який перебуває у трудових відносинах із роботодавцем; 3) наявність службового доручення для працівника, якого відряджають відповідно до його трудової функції; 4) встановлення чіткого терміну відрядження; 5) застосування для працівника гарантій і (або) компенсацій, пов'язаних із поїздкою.

Доцільним також вважаємо розроблення й затвердження на підприємствах, в установах і організаціях «Положення про відрядження», відповідно до якого будуть регулюватися ті чи інші аспекти службових відряджень з урахуванням специфіки діяльності конкретного підприємства, установи, організації.

Література

1. Гресь Н., Недоступ К. Добові витрати працівників бюджетних установ в іноземній валюті: колізія норма права. *Юридична Україна*. 2015. № 7–8. С. 71–77.
2. Бусол О. Правове регулювання відряджень у бюджетних установах і організаціях. *Гро-мадська думка про право творення*. 2015. № 20 (102). С. 18–26.
3. Сонін О. Компенсації за трудовим правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Таврійський національний університет ім. В. Вернадського. Сімферополь, 2003. 194 с.
4. Зобова А. Правове регулювання командировок. *Оплата труда: бухгалтерский учет и налогообложение*. 2008. № 9. URL: <https://www.lawmix.ru/bux/42823> (дата обращения: 01.05.2020).
5. Рудницька О. Компенсаційні виплати працівникам, направленим у відрядження. *Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі* : зб. наук. ст. за мат-ми III Міжнар. наук.-практ. конф., 14 травня 2015 р. Житомир : Євенок О.О., 2015. С. 44–48.
6. Словник української мови в 11 тт. URL: <http://sum.in.ua/s/vidrjadzhennja> (дата звернення: 01.05.2020).
7. Ставцева А., Хохрякова О. Трудовой договор. Москва : Юридическая литература, 1983. 175 с.
8. Быков А. Командировки : практ. пособие. Москва : Юридическая литература, 1989. 141 с.
9. Бугров Л. Советское законодательство о переводах на другую работу. Некоторые вопросы развития. Красноярск : Издательство Красноярского университета, 1987. 156 с.
10. Суслина Н. Командировки по российскому трудовому праву : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Алтайский государственный университет. Пермь, 2004. 197 с.
11. Евдокимов А. Гарантии при направлении работников в служебные командировки и служебные поездки : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Московская государственная юридическая академия. Москва, 2008. 148 с.
12. Про затвердження Інструкції про службові відрядження в межах України та за кордон : Наказ Міністерства фінансів України від 13 березня 1998 р. № 59 (у редакції від 17 березня 2011 р. № 362). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0218-98> (дата звернення: 01.05.2020).
13. Суслина Н.В. Понятие служебной командировки. URL: http://bmpravo.ru/show_stat.php?stat=81 (дата обращения: 01.05.2020).
14. Рудницька О.П. Правове регулювання гарантійних виплат працівникам, направленим у відрядження. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. пр. 2009. Вип. 46. С. 172–178.
15. Лист Міністерства фінансів України від 20 травня 2013 р. № 31-07230-16-27/15177. URL: https://taxlink.ua/ua/tax_explained/31-07230-16-27-15177 (дата звернення: 01.05.2020).
16. Лист Державної податкової адміністрації України від 7 вересня 2011 р. № 10077/5/15-1216. URL: <https://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/gna/2519-10077.html> (дата звернення: 01.05.2020).
17. Лист Державної податкової адміністрації України від 31 березня 2012 р. № 5742/6/15-1415. URL: <https://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/gna/2947-5742.html> (дата звернення: 01.05.2020).
18. Трудовой кодекс Российской Федерации от 30 декабря 2001 г. № 197-ФЗ. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34683/ (дата обращения: 01.05.2020).
19. Трудовой кодекс Республики Беларусь от 26 июля 1999 г. № 296-3. URL: <https://etalonline.by/document/?regnum=HK9900296> (дата обращения: 01.05.2020).
20. Трудовой кодекс Республики Молдова от 28 марта 2003 г. № 154-XV. URL: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30398053#pos=10;164 (дата обращения: 01.05.2020).

А н о т а ц і я

Пузырний В. Ф. Поняття службового відрядження та його ознаки. – Стаття.

Статтю присвячено дослідженню поняття службового відрядження та його ознак. Проаналізовано визначення поняття «службове відрядження» в юридичній літературі та чинному законодавстві України. Зазначено, що службові відрядження знаходять широке й постійне застосування на численних підприємствах, в установах і в організаціях, оскільки мають велике значення для успішного розв'язання багатьох питань господарсько-фінансової діяльності та забезпечення ефективної конкуренції в сучасних умовах ринкової економіки. Розкрито основні положення Інструкції про службові відрядження в межах України та за кордон, а також інших підзаконних нормативно-правових актів, які розкривають поняття та сутність службового відрядження. У статті зауважено, що службове відрядження належить до трудових обов'язків працівників, і відмова від нього без поважних причин вважається порушенням трудової дисципліни. Здійснено аналіз трудового законодавства зарубіжних країн, зокрема Росії, Білорусі, Молдови та наголошено, що всі вони поняття службового відрядження закріпили в кодифікованих нормативно-правових актах. Зроблено висновок, що під поняттям службового відрядження треба розуміти поїздку працівника за наказом чи розпорядженням власника або уповноваженого ним органу підприємства, установи чи організації на певний строк до іншого населеного пункту для виконання службового доручення поза місцем його постійної роботи. Таке визначення пропонується закріпити в Кодексі законів про працю України. Автором визначено такі ознаки службового відрядження: 1) виконання службового завдання поза місцем постійної роботи й постійного проживання, зокрема й за межами України; 2) виконання службового завдання працівником, який перебуває у трудових відносинах із роботодавцем; 3) наявність службового доручення для працівника, якого відряджають відповідно до його трудової функції; 4) встановлення чіткого терміну відрядження; 5) застосування для працівника гарантій і (або) компенсацій, пов'язаних із поїздкою. Пропонується на підприємствах, в установах і організаціях розробляти та затверджувати «Положення про відрядження», відповідно до якого будуть регулюватися ті чи інші аспекти службових відряджень з урахуванням специфіки діяльності конкретного підприємства, установи, організації.

Ключові слова: службове відрядження, трудове законодавство, працівник, службове доручення.

S u m m a r y

Пузырний В. Ф. Concept of business trip and its features. – Article.

The article is devoted to the study of the concept of business trip and its features. The definition of the term “business trip” in the legal literature and the current legislation of Ukraine is analyzed. It is noted that business trips are widely and constantly used in numerous enterprises, institutions and organizations, as they are important for successful resolution of many issues of economic and financial activity and ensuring effective competition in the current market economy. The basic points of the Instruction on business trips within Ukraine and abroad, as well as other normative-legal acts, which reveal the concept and essence of business trips. The article noted that official business relates to the employment duties of the employee, and the rejection of it without a valid reason is considered a violation of labor discipline. The analysis of labor legislation of foreign countries, particularly Russia, Belarus, Moldova and noted that they all the official business concept enshrined in codified legal acts. It is concluded that the notion of business trip you have to understand the journey of the employee by order of or order of the owner or authorized body of the enterprise, institution or organization for a specified period to another town to complete their assignments outside the place of its permanent job. This definition is proposed to be codified in the Labor Code of Ukraine. The author identifies such signs of official business: 1) performing official duties outside the place of permanent work and permanent places of residence, including outside of Ukraine; 2) performance of duty by the employee, consisting in labor relations with the employer; 3) the availability of job assignments for the employee who is sent in accordance with his or her work; 4) the establishment of clear time trip; 5) application for employee of the guarantees and (or) reimbursement of costs associated with the trip. Offered at enterprises, institutions and organizations to develop and approve “Regulations on business trips”, according to which will govern certain aspects of the business trips taking into account the specifics of a particular enterprise, institution, organization.

Key words: business trip, labor law, employee, job assignment.